

ЗА НАЧАЛОТО НА ПРАЗНУВАНЕТО НА РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО

Датата на Рождество Христово не е записана в Новия Завет. През вековете, а и досега, по този въпрос се правят анализи, изчисления и хипотези от много богослови и учени (дори Исак Нютон прави изчисления, свързани с библейските дати). Датата 25 декември на Рождество Христово - един от най-светлите християнски празници – има дълга история, по която и досега се дискутира. Тази дата е свързана с IV век – времето на преминаването на народите от Римската империя от езичество към християнство.

Още в езически времена различните народи са празнували времето около Зимното Слънцестоене. Тогава обикновено са се колели част от домашните животни (тъй като изхранването им през зимата е било трудно) и това е бил един от малкото моменти в тогавашния труден живот, когато хората са имали месо за храна. По това време хората са горели големи пънове и празнували, докато те изгорят, което било по няколко дена. В Римската империя тези празненства (Сатурналии) - започвали от 17 декември и траели 7 дена. През това време се правели жертвоприношения в храма на Сатурн и имало огромни банкети за всички граждани (дори робите били временно освобождавани по време на Сатурналиите).

В края на 3-ти век император Аврелиан (царува 270-275, родом от Балканите) възвръща силата на Римската империя и налага празника на бога „Непобедимо Слънце“ (Sol Invictus). Този празник е бил на 25 декември, което тогава се е считало за Зимното Слънцестоене - след което деня започва да нараства. Този празник е бил наречен „Рождество на Непобедимото Слънце“ (Dies Natalis Solis Invicti). Всъщност на този ден са празнували божеството Митра.

Счита се, че култът към Митра влиза в Римската империя през Мала Азия - по-точно от Фригия, според историка от 1-ви век Квинт Руф. Почитането на Митра в Римската империя е имало собствено изграждане на ритуалите („Тайнствата на Митра“). Митраисткият култ се е развил като затворено общество на мъже - висши администратори и особено офицери от армията. Те са се събирали в малки помещения - обикновено подземни за 30 до 60 души - митреум (mithraeum), което показва, че митраизмът не е религия, целяща привличане на масата хора. Във всеки митреум е имало статуя на Митра (с фригийска шапка и панталони), който принася бик в жертва. Вероятно е имало много римски войници и офицери от Тракия и Илирия, тъй като най-голям брой митреуми са намерени в Италия, в северните Балкани и на местата в Европа, свързани с лагери на Римски легиони.

Богът Слънце (Sol Invictus) в Римската империя е бил патрон на войниците. Много от императорите (които са били предимно воители) са правили короните си като лъчи от слънце. Този тип корона остава да се ползва и в някои страни на Средновековна Европа. Sol Invictus е поставян и на монетите. Последните римски монети със Sol Invictus са на Константин Велики. Той също постановява неделата Dies Solis – денят на Слънцето - да бъде неработен ден (оттам думата навлиза в различни езици – например Sunday на английски).

Вероятно този култ е бил почитан и от новопокръстените християни, които изобразявали на места Христос с корона от лъчи. Такава мозайка има в една от катакомбите под Ватикана, а в малката църква на визиготите в Испания има такъв барелеф на Христос, поддържан от ангели (Фиг.1). Вероятно много от почитателите на Митра са станали християни, защото върху някои от техните храмове по-късно са строили църкви (например църквата Сан Клементе в Рим, където е гробницата на Свети Кирил).

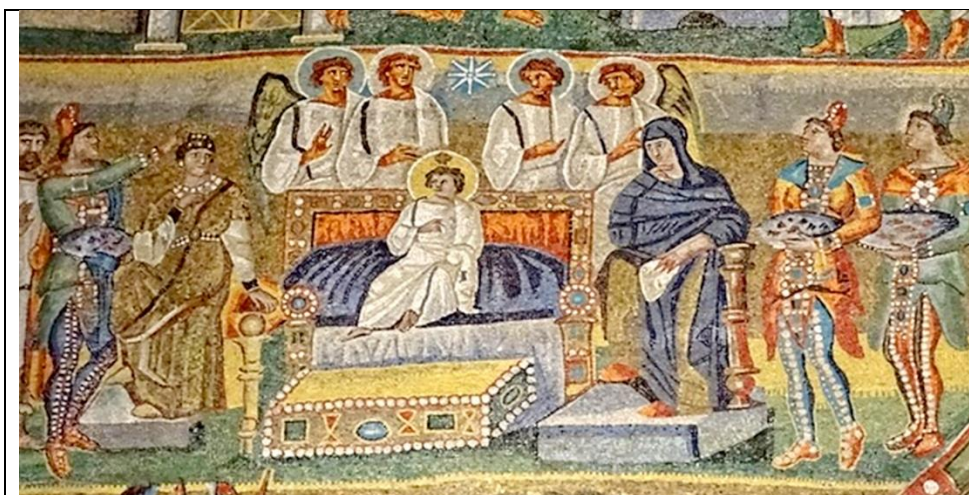

Фиг.1 Ангели поддържат емблема с Христос като Непобедимото слънце, каменен фриз, 7 век, Santa María de Quintanilla de las Viñas, Испания

Четвърти век е вододелен в историята на Европа – преследванията на християните спират със Сердикийския Едикт на Галерий (подписан през 311 г. в София) и Миланския Едикт на Константин (подписан през 313 г. в Милано). Започва строеж на църкви, но най-важното започва открито проповядване на Христовото учение и покръстване на езичници (масата хора в Империята).

Най-ранното сведение за празнуване на Рождество Христово е от 336 г., но специална църковна служба (меса) за Рождество Христово се въвежда от папа Либерий (папа от 352 до 366), която е била в Рим на 25 декември 354 г. Някои считат, че избора на 25 декември за това честване е бил свързан с намерението да се привлекат към християнството повече от езичниците, за които този период е бил време на празници. Макар, че този ефект е съществувал, избора на датата не е бил толкова прозаичен. Още в началото на III век сл.Хр. големия богослов Иполит Римски пише, че Рождество е било „в сряда, осмия ден до „календа на януари“ (до началото на януари) – което е 25 декември. Също през III век сл.Хр. богословът и енциклопедист Секст Юлий Африкан описва в своята Хронография, че непорочното зачатие на Христос е било в началото на 5501 г. от сътворението на света - по нашия календар 25 март в първата година от новата ера (т.е. сл.Хр.). Така датата на Рождество - 25 декември е девет месеца след Благовещение (25 март), което също било свързано и с еврейския календар за онова време. Но от гледна точка на символиката Свети Августин Блажени (354-430 г.) дава едно изключително сравнение: „Той е роден в деня, който е най-краткият в нашето земно отчитане и от който следващите дни започват да се увеличават. Следователно Онзи, който се наведе ниско и ни повдигна, избра най-краткия ден - този, от който светлината започва да се увеличава.“

Папа Либерий е църковен водач по време, когато християнството се бори с лъжеучението арианизъм, към което са клоняли някои от тогавашните управници. Като твърд привърженик на православието, той бива отстранен от Рим за две години, като го изпращат в Берое в Тракия (сега Стара Загора в България). Той се завръща в Рим в края на 357 г. което води до предположението, че той е отслужил за втори път специалната служба за Рождество Христово през 355 г. в Стара Загора (както и пак там за трети път през 356 г.). Папа Либерий е канонизиран за светец от Православната църква. Той нарежда построяването на най-голямата тогава църква на Света Богородица – Санта Мария Маджиоре в Рим, която и до сега се нарича от някои граждани там „Либериевата църква“. В тази църква е и най-старото мозаечно изображение на Света Богородица с малкия Исус и тримата влъхви (всички с типичните за траките тесни панталони и фригийски шапки) – Фиг.2. Тази църква е специално важна за българите, и всички които сега ползват нашата азбука, с това, че именно в нея през 868 г. папа Адриан II благославя църковните книги на глаголица, занесени от Св.Св. Кирил и Методий.

Фиг.2 Света Богородица и малкият Исус - поклонение на тримата влъхви, стенна мозайка (детайл), 5 век, църква Santa Maria Maggiore, Рим, Италия

След IV век специалното честване на Рождество Христово постепенно се възприема от всички църкви – в началото на V век то се чества в Египет, а към VI век в Англия. В началото на VI век Св. Дионисий Мали (той е от Малка Скития – Добруджа) съставя Пасхалните таблици и новия Християнски календар (наричан често Anno Domini) и включва в него Рождество Христово на 25 декември. Масовото празнуване на Рождество Христово в Западна Европа става едва след 800 г. Свързано е с това, че точно на 25 декември 800 г. папа Льв III коронува Карл Велики за Император на Свещената Римска Империя, с което го прави най-могъщия владетел в тогавашна Европа. Това става в Римската базилика Свети

Петър по време на Христовата Рождественска Меса (от където на някои езици празника започнал да се нарича „Christ's Mass“). По нареждане на Карл Велики на 25 декември започват да се правят големи всенародни празници и банкети в цяла Западна Европа. Понякога тези празненства продължавали с дни и се налагало да се забранява публичното празнуване на Рождество. Традицията обаче останала сред обикновените хора – да празнуват след църковната служба. Най-старият запис за поставяне на Коледна елха за Рождество е от 1605 г., когато в Страсбург поставили елха, украсена с ябълки.

Рождество Христово и Григорианския Календар

В календара на Юлий Цезар (въведен през 45 г. пр.Хр.) се считало, че една година има 365,25 дена - т.е. към всяка 4-та година (високосна) се добавял по един ден за изравняване. Обаче с точност до 5-тия знак една година има 365,24219 дена. Това натрупвало грешки с годините и астрономическите събития (равноденствие и слънцестоене) постепенно се измествали в други дати. Тези астрономически репери са много важни за изчисляването на специални събития в християнския календар. Затова папа Григорий XIII постановява през октомври 1582 г. да се пропуснат няколко дена и 4 октомври да бъде следван не от 5 октомври, а от 15 октомври. Така Рождество Христово на 25 декември било отново близо до зимното слънцестоене. Обаче Православните църкви не приели да се изпускат дни и продължили да празнуват както преди. Тъй като Григорианският календар станал и светски календар, това друго празнуване вече било през януари (както е сега т.н. „Стара Коледа“ на 7 януари). Такива корекции се правят и по-късно. Григорианският календар се приема бавно като светски такъв в различни държави – например в България през 1916, в Русия през 1918, в Гърция през 1923 и т.н. Обаче Православните църкви продължават да използват Юлианския календар за изчислението на важни дати. Българската Православна Църква постановява през 1968 г. Рождество Христово да се чества на 25 декември (по Григорианския календар). Датата на Великден се изчислява по Юлианския календар.

Църквата „Рождество Христово“ във Витлеем

Най-важното място за празненствата на Рождество Христово е църквата „Рождество Христово“ във Витлеем, Палестина (Западен Бряг), построена точно над пещерата където Той е бил роден. Тази църква е изградена по нареждане на Св. Елена, майката на Константин Велики, през 326 г. - на точното място над пещерата на Рождество, посочено от Св. Мъченик Юстин Философ (II век). По време на бунта на самаритяните в 529 г. църквата изгаря. Император Юстиниан я възстановява изцяло от 531 до 539 г. Това е една от най-старите църкви в света, използвана непрекъснато от тогава. Управлението на това свято място е тройно – от Гръцката църква, от Арменската църква и от Римската църква. По тази причина там Рождество се чества три пъти (според трите църкви) - на 25 декември, на 6 януари и на 7 януари.

Църквата „Рождество Христово“ има две важни връзки с България. През вековете трите църкви са били в постоянни спорове кой да бъде покровител на тази важна църква. През 1847 тези спорове стигат до побои между гръцките и латинските монаси. Палестина тогава е част от Отоманската империя. За да покаже подкрепата си за Католическата църква Наполеон III изисква от Турция да предостави това покровителство на латинските монаси. Това обаче води до реакция от руския цар Николай I, който изисква от Турция да предостави покровителството на православните монаси, както и да признае Русия за покровител на всички православни християни в Отоманската империя. Турция не се съгласява, което води до нападение от страна на Русия, което бързо прераства в международен военен конфликт - Кримската война (1853-1856). Русия загубва войната и отчита, че основна причина за това е старото въоръжение на армията ѝ. За да превъоръжи войската си след тази загуба Русия продава Аляска на САЩ през 1867 и с получените средства закупува нови оръжия. Първата голяма война на новооборудваната армия е Руско-Турската война 1877-78, която Русия печели. Така споровете във Витлеемската църква „Рождество Христово“ стават катализатор на световни промени, свързани и с България.

Тази изключителна църква има още една връзка с България. Стенните ѝ мозайки от 12 век, правени по времето на кръстоносните походи, изобразяват местата на специалните събори на Христовата църква. Едно от тези изображения на църква има надпис Сардика (Сердика, София), акцентирайки на Сердикийския Събор (Фиг.3) от 342-343 г. Отляво на Сердика има изображение на Антиохия.

Фиг.3 Изображението на Събора в Сердика, стенна мозайка (детайл), 12 век, църква „Рождество Христово“, Витлеем

© Славик Табаков